

УДК 378:2:001.895
DOI 10.32840/1992-5786.2019.63-2.7

О. І. Беспарточна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психології, педагогіки та філософії
Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ТЕОЛОГІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Статтю присвячено визначенню та обґрунтуванню наукових засад щодо формування професійної компетентності майбутніх теологів з використанням інноваційних технологій навчання.

Доведено, що формування особистості сучасного майбутнього теолога вимагає реалізації принципово інших підходів у фаховій підготовці відповідно до вимог сьогодення, освітніх стандартів духовної освіти та стандарту вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня галузі знань 04 – богослов'я.

Аналіз наукових праць дозволив визначити інноваційні технології навчання майбутніх теологів як сукупність методів, засобів і форм організації їх професійної підготовки, що ґрунтуються на культурній спадкоємності та зорієнтовані на розвиток професійно-творчої особистості майбутнього богослова, охоплюють весь освітній процес, забезпечуючи активний характер взаємодії учасників навчального процесу, гарантують досягнення поставленої мети (формування професійної компетентності) під час підготовки майбутніх фахівців.

Визначено пріоритетні модернізаційні напрями оновлення системи професійної освіти майбутнього теолога. Розглянуто можливості інноваційних технологій навчання (програмованого, проблемного, ситуаційного навчання, проектних, інформаційно-комунікаційних технологій, технології портфоліо), які за певних умов можуть забезпечити формування професійної компетентності майбутнього теолога.

Наголошується на тому, що сформовані морально-духовні цінності світоглядного характеру майбутнього теолога є тими смисловими орієнтирами професійної діяльності, що забезпечують його морально-ціннісне ставлення до своєї професії, спрямування до духовної величі, самовідданість духовній справі, цілісність самовираження та гармонійну самоорганізацію. Акцентовано увагу на ефективності імплементації положень інноваційної педагогіки у практику традиційної професійної підготовки майбутнього теолога.

Зазначено, що впровадження інноваційних технологій в традиційну систему професійної підготовки майбутніх теологів у закладах духовної освіти дозволить підвищити професійну компетентність майбутнього теолога, популяризувати богословський напрям підготовки, сприятиме їхній соціалізації та успішному відбиттю запитів сучасного суспільства.

Ключові слова: *теологія, професійна компетентність, інноваційні технології, богословська освіта.*

Постановка проблеми. За радянських часів суспільство дещо занепало у духовному сенсі, адже понад 70 років авторитарного режиму переважали атеїстичні погляди та занепад духовництва, відбувалася підміна святих та церковних образів комуністичними символами та ідеологією. Та інтенсивний розвиток сучасного суспільства зумовив поновлення, пробудження генетично притаманного кожному українцю потягу до Православ'я, церковно-історичної культури, духовним джерелами, традиціям Православної церкви. Актуальність і потрібність професійної підготовки теолога зумовлена об'єктивними тенденціями розвитку сучасного суспільства. На сьогодні на території України здійснює духовну діяльність значна кількість різних релігійних організацій та об'єднань. Особливо важливу роль у цьому процесі відіграють традиційні, державотворчі кон-

фесії України. Останніми роками спостерігається розбудова та відкриття досить великої кількості приходів та церков різних патріархатів та конфесій. Відповідно зростає й кількість парафіян, людей що цілими родинами відвідують церковні установи в пошуках відповідей чи настанов. На представників духовництва покладається велика місія та підіймаються питання щодо їх компетентності та відсторонення від державної політики. Релігія на даний момент у свідомості пересічного українця займає провідне місце, незалежно від того, ходить він до церкви чи ні. Релігія ставить перед громадянином таку планку, до досягнення якої потрібно докладати дуже серйозні зусилля. З огляду на дуже високий моральний авторитет церкви, велика кількість представників держави завжди намагалися всіляко залучитися її підтримкою й на місцевому, й на загальнодержавному

рівні. Адже, зараз церкви відіграють надзвичайно важливу роль, священники дають величезну кількість коментарів, інтерв'ю, виступають наставниками та радниками. Саме тому професійне становлення духівництва передбачає підготовку висококваліфікованих теологів: експертів, консультантів з релігійних питань в органах державного та муніципального управління, громадських організаціях і комерційних структурах, викладачів релігійних і теологічних дисциплін в духовних і світських освітніх установах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Суттєвий інтерес становлять наукові праці вчених, у яких певним чином презентовано окремі аспекти окресленої проблеми:

– проблематика релігійної освіти (Н. Гаврілова, М. Закович, А. Колодний, Л. Филипович, З. Швед та інші);

– професійна підготовка майбутніх теологів (О. Горкуша, В. Хромець та інші);

– необхідність релігійної освіти як залучення до конфесійної традиції (В. Гараджа, С. Дивногорцева, К. Елбакян, К. Кислюк, О. Красникова, І. Метлик, В. Миронова, Т. Склярєва, М. Шахнович та інші);

– проблеми православної богословської освіти (митрополит Іларіон (Г. Алфєєв), архієпископ Антоній (І. Паканіч), П. Балог, архімандрит Віктор (Бедь), В. Липинський, Л. Рощина, Ю. Кальниш, А. Кислий, О. Панасенко);

– сучасний стан і перспективи розвитку православної освіти (А. Кислий, А. Панасенко, М. Разіна, М. Лагодич, А. Колодний, О. Рогова, М. Закович, І. Метлік, Л. Рощина, а також постанови, звіти синодальних відділів УПЦ МП і УПЦ КП).

На основі ґрунтовного аналізу джерельної бази визначено, що сьогодні накопичено значний досвід щодо вищеокресленого питання, натомість проблема цілісного осмислення процесу формування професійної компетентності майбутніх теологів шляхом використання інноваційних технологій вивчена дослідниками фрагментарно.

Мета статті. Головна мета цієї роботи – визначити та обґрунтувати наукові засади формування професійної компетентності майбутніх теологів з використанням інноваційних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Українському суспільству вкрай потрібні інтелектуали з богословською освітою. Адже справжній богословський вишкіл передбачає інтеграцію всієї системи знань і вимагає від такого інтелектуала компетентності й широти поглядів, яка не є обов'язковою передумовою жодної іншої ділянки людських знань. Філософія, історія, мови, суспільні науки, культурологія, природознавство мають бути невіддільною частиною богословського вишколу. Цінність і відповідальність богослова полягає в його здатності до критичного діалогу та гolistичного мислення. І саме це є неод-

мінною умовою становлення справжнього інтелектуала. Присутність в університеті богословського факультету як альтернативної форми інтелектуального життя збагачуватиме та стимулюватиме академічне середовище всього університету.

Діяльність теолога пов'язана з теоретичним і прикладним досвідом вивчення історії віровчень і інституційних форм релігійного життя, релігійної культурної спадщини (релігійне мистецтво, пам'ятники релігійної писемності, релігійна освіта та науково-дослідна діяльність), традиційного для релігії права, археологічних пам'яток історії релігій, історії та сучасного стану взаємин між різними релігійними вченнями і релігійними організаціями.

Теолог – фахівець у галузі богослов'я (теології), який вивчає історію релігії, релігійну культурну спадщину (пам'ятники релігійної писемності, релігійне мистецтво, релігійну науково-дослідну діяльність та освіту), форми релігійного життя, релігійне (церковне) право, історію та сучасний стан взаємин між різними релігійними напрямками та організаціями [3, с. 1033].

Православна освіта історично була суттєвим компонентом формування духовності українського народу. В Україні фахівці у галузі богослов'я традиційно були випускниками виключно релігійних (духовних) ЗВО. Проте, у 2010 році за наказом Міністерства освіти та науки України № 1067 було введено до переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у закладах вищої освіти за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра та магістра, спеціальність «Богослов'я (теологія)». За кордоном практика підготовки теологів не релігійними організаціями є давно [8]. Так, багато університетів готують спеціалістів, магістрів, кандидатів та докторів теології, серед яких є й загальновідомий Оксфордський університет [9].

Сучасна систематична богословська освіта є невіддільною частиною кожної помісної Православної Церкви. Підготовка кандидатів у духівництво й богословськи-освічених співробітників церковних установ – одне із найважливіших завдань для кожної Церкви. Богословська освіта сьогодні виступає провідним чинником розвитку наявних християнських конфесій католицького, православного та протестантського напрямку, зокрема в Україні. Водночас богословська освіта повинна відповідати певним критеріям:

– бути пов'язаною із конфесійними віроповчальними особливостями, сформованим протягом століть;

– чинником її формування повинні виступати традиційні національні особливості країн або регіонів, в яких представлена та чи інша конфесія, що детермінує як форму організації богословської освіти, так і її зміст;

– здатність Церкви до реформування перед викликами глобалізаційних процесів і посилення секуляризації суспільства;

– врахування специфіки взаємодії духовної та світської освіти, інтегрованість богословської освіти в національну систему освіти (особливо вищої).

Згідно зі стандартом вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня галузі знань 04 – богослов'я, спеціальності 041 – богослов'я (2017 р.) бакалавр богослов'я (теолог) повинен володіти такими компетенціями:

1. інтегральна компетентність (здатність розв'язувати складні завдання та проблеми в галузі богослов'я у процесі навчання та професійної діяльності, що передбачає застосування теорій та методів богословської науки);

2. загальні компетентності (здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, а також бути критичним і самокритичним, вчитися й опановувати сучасні знання, а також планувати та управляти часом, здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел з використанням інформаційних та комунікаційних технологій, здатність працювати автономно та в колективі, володіючи навичками міжособистісної взаємодії, здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів);

3. спеціальні (фахові, предметні) компетентності (критичне усвідомлення історичної, соціальної та культурної значущості богословських традицій, здатність критично працювати з текстами Святого Письма та богословської літератури, критичне розуміння форм і видів взаємодій між богословськими традиціями та суспільством в історичному та сучасному контексті, розуміння взаємодії та взаємозв'язків історичного та соціокультурних контекстів з богословськими традиціями, здатність розуміти та окреслювати усталені та нові богословські традиції, богослужбові та соціальні практики, здатність застосовувати богословські знання в професійному та суспільному житті відповідно до морально-етичних засад і принципів, здатність розуміти та брати участь у діалозі між богословськими та релігійними традиціями та системами, критичне усвідомлення безперервного характеру та процесу богословських студій та дискусій, здатність до письмового та усного викладу богословських суджень, розуміння сукупності методів і проблем у різних галузях богословських досліджень) [4, с. 6].

Формуванням професійних компетентностей майбутніх теологів займаються підрозділи семінарії. Так у Полтавській місіонерській духовній семінарії української православної церкви підготовкою фахівців у галузі православного богослов'я займаються богословсько-місіонерський та місіонерсько-катехизаторський факультети, які

є структурними підрозділами семінарії. Вони готують фахівців у галузі православного богослов'я, церковно- та священнослужителів, місіонерів, викладачів для богословських шкіл та подальшої спеціалізації за програмами магістерського рівня. Тобто, після закінчення навчання, випускники отримують диплом бакалавра з присвоєнням кваліфікації за спеціальностями: православне богослов'я (теологія), іконопис. Отже, духовна освіта є цілеспрямованим процесом навчання, виховання, формування професійних компетентностей, що має на меті підготовку пасторів, богословів і церковних фахівців для здійснення місії Церкви в сучасному світі. Саме навчальна діяльність майбутніх теологів передбачає засвоєння освітніх стандартів духовної освіти, розробку навчальних і методичних матеріалів, аналіз і впровадження нових технологій в освітній процес закладів духовної освіти. Невіддільною частиною освітнього процесу є методична та науково-дослідна діяльність, а також співпраця з органами державної влади в галузі освітніх ініціатив та світськими навчальними закладами. Пріоритетними є вивчення Святого Письма, Богослов'я та Місіології. Поряд зі спеціальними, викладаються також і загальноосвітні та допоміжні дисципліни, які необхідні в пастирській практиці. Поряд з лекціями та науковими заняттями в житті семінарії стоїть молитва, участь студентів в Таїнствах. Для благочестивого спонукання вихованців протягом навчального року один раз на місяць встановлено загальні Таїнства Сповіді та Причастя Святих Таїн. Під час навчання студенти проходять богослужбову практику, набувають навички з Церковного уставу, духовного співу та читання церковнослов'янською мовою.

Майбутні теологи повинні опанувати такі компетентності:

– загальнокультурні (готовність діяти у нестандартних ситуаціях, нести соціальну та етичну відповідальність за прийняті рішення);

– загальнопрофесійні (готовність до комунікацій в усній та писемній формі на державній та іноземній мові для розв'язання задач у професійній діяльності);

– професійні (здатність викладати предмети в галузі теології, історичних традицій світових релігій, духовно-моральній культурі, використовувати сучасні методи та технологій викладання теологічних дисциплін).

Під формуванням професійної компетентності науковці розуміють: процес впливу, що передбачає досягнення певного рівня стандарту; керований процес становлення професіоналізму [2]; процес, що триває упродовж усього професійного становлення. Його основними етапами є формування професійних намірів і спрямованості (здійснюється шляхом психологічної та професійної

адаптації студентів до майбутньої діяльності), професійна підготовка (здійснюється опанування загальними та спеціальними знаннями та вміннями), професіоналізація (здійснюється шляхом набуття професійного менталітету та високоякісного виконання професійної діяльності) [7]; процес, який спрямовано на посилену спільну діяльність викладача і студентів у процесі професійного навчання, використання удосконалених змісту, методів, засобів та форм навчання, що забезпечує виникнення комплексу ключових компетенцій для даного виду діяльності та професійної компетентності як інтегральної риси особистості [1].

Отже, формування професійної компетентності майбутнього теолога відбувається у процесі навчально-пізнавальної діяльності особистості за умови накопичення системи теоретичних знань (церковно-історичних, з історії церковного письма, живопису, значень сакральних символів, принципів їх використання та художнього втілення, технології різних стилів церковного уставу), які є фундаментом, базою для подальшого професійного становлення, успішної самореалізації.

Професійну компетентність майбутнього теолога розглядаємо як безперервний та цілеспрямований процес спільної діяльності викладача та студентів у процесі професійного навчання, використання удосконалених змісту, методів, засобів та форм навчання, спрямованих на становлення професійної компетентності як інтегральної риси особистості. Саме під час сучасної підготовки майбутнього теолога, формування його професійних компетенцій варто впроваджувати у систему навчання інноваційні технології.

Ефективність навчання майбутніх теологів підвищується завдяки впровадженню педагогічних інновацій, під якими розуміють особливу форму педагогічної діяльності та мислення, які спрямовані на організацію нововведень в освітньому просторі, або як процес створення, впровадження і поширення нового в освіті [6]; сукупність нових професійно-педагогічних дій педагога щодо розв'язання актуальних проблем виховання, навчання й розвитку студентів з позицій освітніх підходів, зорієнтованих на зміну навчального процесу з метою формування якісно іншої педагогічної практики та підвищення якості освіти [5].

На нашу думку, впровадження й утвердження нового в освітній практиці має полягати в сучасному моделюванні, організації нестандартних лекційно-практичних, семінарських занять, індивідуалізації засобів навчання, використанні потенціалу проблемно-орієнтованого та науково-експериментального навчання під час вивчення нового матеріалу, розробці нової оцінювальної системи, застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій, що дозволить не тільки популяризувати спе-

ціальність «теологія», а й готувати більш компетентних фахівців, що будуть відповідати вимогам суспільства та держави.

Висновки та пропозиції. Отже, винятково важливого значення, на нашу думку, набуває підготовка майбутнього теолога якісно нового типу, який здатний та готовий самостійно вирішувати серйозні професійні завдання та вирізняється оригінальним і високоефективним підходом до розв'язання освітніх завдань. Впроваджуючи в освітню практику професійної підготовки майбутніх теологів основні інноваційні технології, які набули поширення у практиці закладів вищої освіти, а саме: технологія програмованого навчання, модульно-рейтингова, особистісно-орієнтована, технологія проблемного навчання, ситуаційного навчання (кейс-метод), професійно-ділова ігрова, проектна, інформаційно-комунікаційна, технологія розв'язування винахідницьких завдань, тренінгова, розвитку творчості надасть змогу підвищити професійну компетентність майбутніх богословів, теологів. В основу всіх перерахованих інноваційних технологій покладені методи активного навчання, зорієнтовані на особистість самого студента, на його свідому участь в отриманні та накопиченні власних знань, професійних умінь та навичок, навичок колективної роботи та творчого виконання конкретних професійних завдань.

Перспективні напрями дослідження вбачаємо в підготовці викладачів до використання інноваційних підходів у професійній підготовці майбутнього теолога, що визначається через здатність викладача проектувати та моделювати навчальний процес з використанням різних навчальних технологій.

Список використаної літератури:

1. Горбань С. Застосування технології програмованого навчання під час опанування прийомів долічного письма майбутніми художниками сакрального живопису. *Освіта та розвиток обдарованої особистості. Серія: «Педагогіка» та «Психологія»*. Щомісячний науково-методичний журнал. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2017. Вип. 5 (60). С. 14–17.
2. Гурська О.В. Інноваційні форми навчальної діяльності студентів у вищій школі. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія «Педагогіка та психологія»*. Зб. статей. Ялта : РВВ КГУ, 2014. Вип. 42. Ч. 4. С. 106–111.
3. Можейко М.А. *Теологія. Новейший философский словарь* / сост. А. А. Грицанов. 3-е изд. Минск, 2003. С. 1033–1034.
4. Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня галузі знань 04 – богослов'я, спеціальності 041 – богослов'я. Видання офіційне. Міністерство освіти і науки України. Київ, 2017. 12 с.

5. Татур Ю.Г. Высшее образование: методология и опыт проектирования : учеб. пособие. Москва : Логос : Университетская книга, 2006. 252 с.
6. Татур Ю.Г. Компетентность в структуре модели качества подготовки специалиста. *Высшее образование сегодня*. 2004. № 3. С. 20–26.
7. Оценка компетенции как механизм управления качеством их формирования в вузе / С.И. Тормасин, Н.П. Пучков. *Вестник Тамбовского государственного технического университета*. 2012. № 1 (18). С. 236–249.
8. Чміль Н.С. Особливості професійної релігійної освіти української православної церкви. *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*. 2014. Т. 1. С. 516–522.
9. Faculty of Theology and Religion. University of Oxford. URL: <http://www.theology.ox.ac.uk>

Bespartochna O. Forming the Professional Competence of Future Theologians by Using the Innovative Technology in Teaching

The article is aimed to define and justify the scientific principles for forming the professional competence of future theologians by means of innovative education technologies.

It is proved that nowadays the personality development of the future theologian requires implementing the fundamentally different approaches into the professional training in accordance with the current requirements as to the educational standards of clerical education as well as the standards of higher education in Ukraine at the first (Bachelor) degree in 04 Theology subject field.

The analysis of scientific works allowed defining the innovative education technologies for future theologians as a combination of methods, means and forms to develop their professional training, based on cultural continuity and focused on the development of the professional and creative personality of the future theologian, covering the whole educational process, ensuring the profound interaction among the educational process participants, and guarantying the achievement of the set goal (forming the professional competence) within training the future specialists.

The priority ways to modernize and update the system of professional education for the future theologian are determined. The possible innovative teaching technologies such as programmable and problematic learning, situational and project learning, with using information and communication technologies and portfolio technologies are considered, which under the certain conditions can provide the professional competence development of a future theologian.

The developed moral, spiritual, and ideological values of the future theologian are emphasized to become the meaningful and sensible guidelines for his professional activity that ensure his morally-valued attitude to the profession, lead to spiritual glory, dedication to the spiritual deeds, and, finally, the integrity of self-expression and harmonious self-organization. The emphasis is focused on the sound implementation of the innovative pedagogy provisions in the practice of traditional professional training of the future theologian.

The author claims that implementing the innovative technologies into the traditional training system of future theologians in the clerical education institutions will increase the professional competence of a future theologian, promote the theological training and education, and improve their socialization with successfully meeting the modern society demands.

Key words: *theology, professional competence, innovative technologies, theologian and clerical education.*